

ALBINYANA A TRAVÉS DE LA TOPONÍMIA DEL CAPBREU DE 1562. CULTIUS, INDÚSTRIES EXTRACTIVES I ALTRES TOPÒNIMS INTERESSANTS

Miquel CASELLAS PORCAR

Introducció

El capbreu de 1562 sobre el terme d'Albinyana, recentment localitzat, aporta interessants dades sobre la toponímia del municipi. Aquest document comprèn 129 fulls escrits per ambdós costats, però malauradament apareixen arrencats els primers 10 fulls, els quals se suposa que contenien, entre altres, una descripció del castell d'Albinyana. Manuel Bofarull va transcriure a màquina quasi la totalitat del capbreu, copiant només dos cops aquells paràgrafs que es repeteixen reiteradament al començament i final de cada confessió amb lleus variants.

Aquest treball aprofita els diferents topònims exposats en el capbreu per descriure el sistema emprat de nomenclatura de les diferents partides i terrenys, segons dona testimoni el mateix capbreu, a mitjan segle XVI. Per l'extensió del document i la gran quantitat de topònims esmentats, el present treball se centra en els topònims que fan referència als cultius, les diferents indústries extractives i una tria dels més significatius en altres àmbits. Aquest estudi, en part, intenta ser un complement del llibre de Manuel Bofarull i Terrades *Noms de lloc del terme d'Albinyana (Corpus de toponímia penedesenca*, vol. 1, Sant Sadurní d'Anoia, Institut d'Estudis Penedesencs, 1992). Els topònims apareixen mencionats amb la grafia amb què apareixen en el document original.

L'estudi deixa la porta oberta a noves troballes en aquest camp que puguin justificar l'herència de molts d'aquests noms de lloc en l'antiga toponímia resultant de la repoblació de l'indret, al voltant del segle XI.

Al final de l'estudi hi ha un apèndix on apareixen relacionats els topònims continguts dins el capbreu localitzats en el terme d'Albinyana, acompanyats de la numeració que el Manuel Bofarull va utilitzar en la seva transcripció a màquina.

Cultius i vegetació salvatge

Una de les formes utilitzades per designar terrenys o partides és a partir de la

denominació del cultiu o sistema de conreu que predomina o ha predominat recentment en un indret concret:

los amellers: És la partida situada entre els nuclis d'Albinyana i les Peces, la qual llinda amb l'antic camí de les Peces a Albinyana, i correspon a «lo Camp dels Admetllers» que cita Bofarull (*ibid.*).

la brossell, lo brassell, Lo Labrossel: Són tres variants ortogràfiques que corresponen a una mateixa partida situada entre els nuclis d'Albinyana i les Peces. El seu nom vindria donat, molt possiblement, per l'abundància a l'indret de brosses en el sentit, segons l'*Enciclopèdia Catalana* (vol. 15), de «Conjunt d'arbusts, mates i altres herbes que dificulten el pas».

la vinya, la Vinya: Partida de terreny situada a la part sud del nucli de les Peces.

la orta: Partida de terreny dedicada al regadiu, situada al costat de l'actual camí de Sant Antoni, pròxima al que avui és el raval de la Canal.

lort de la plaça vella, lort de la plassa vella: Partida de terreny dedicada al regadiu, situada a l'oest de l'actual plaça Vella d'Albinyana.

los noguers: Partida de terreny situada prop del nucli d'Albinyana; limita a l'est amb «lort de la plaça vella» i al sud amb l'actual camí de Sant Antoni.

Ort del Rnt. rector, lort del rector, lort de la rectoria i lort de la yglesia parroquial, lort de la Rectoria: Són les denominacions de dues peces petites de regadiu, les quals eren de propietat clerical. La seva situació es troba a l'oest de l'actual camí del cementiri d'Albinyana, molt a prop una de l'altra.

ort clos: Petita porció de terreny situada dintre el nucli d'Albinyana, dedicada a regadiu.

lo vinyot o la vinyassa: Dues denominacions de la mateixa partida de terreny situada a prop del nucli d'Albinyana, a la vora del camí que mena a la font del Neix. Té un sentit augmentatiu, per marcar la diferència amb del topònim «vinya» abans esmentat.

los taronges: Partida de terreny situada prop del nucli d'Albinyana, situada a la part oest d'on avui es troba el cementiri municipal. Correspon a la del «Tarongé» que Bofarull (*ibid.*) comenta. El capbreu mateix explica la raó de la seva denominació: «los taronges per coque en ella y ha dos taronges plantats».

la plana de la vinya: Partida de terreny situada cap a la banda d'Albinyana. Llinda amb una porció del torrent d'en Nicolau.

la serra dels Llebrossells: Elevació del terreny situada a l'oest de la font del Neix. El seu significat pot fer referència al lloc on abunden les llebres o també podia ser una variant més del topònim *la brossell* abans estudiat. Té una ubicació diferent respecte de l'anterior.

lort del taronger: Porció de terra de regadiu situada tocant el nucli d'Albinyana per la part més elevada.

lort de la Canal: Porció de terreny de regadiu situat a prop del que avui és el raval de la Canal en la seva part est. El seu nom estaria vinculat al rec que el creua.

Lo revell den Aguilar: Elevació del terreny situada en la part nord-est del nucli d'Albinyana. Revell fa referència, molt possiblement, a una olivera borda (ullastre). Aguilar pot indicar el nom d'un dels seus propietaris o simplement es tracta

d'un lloc on hi ha presència d'àligues. Segons el capbreu, «loc nomenat lo puig den Gomar y de altre nom lo revell den Aguilar».

lo Camp del albercoquer i lo Camp del Albercoquer: Partida de terreny situada a la part nord del que avui és la carretera local que comunica Albinyana amb la cruïlla de la C-246. Un topònim relativament nou, segons reconeix el capbreu mateix «en dit capbreu antic se anomenava les tries».

lortell: Porció de terreny dedicada al regadiu situada prop del nucli d'Albinyana, en la seva part est. Sembla un diminutiu d'hort.

lort den onset: Porció de terreny de regadiu situada al nord de l'actual camí de Sant Antoni, en les proximitats del nucli d'Albinyana. En la seva denominació apareix el diminutiu del nom d'un dels seus propietaris en èpoques anteriors al capbreu, puix que no coincideix amb el del document.

lo vinyer: Partida de terreny situada a la banda est del nucli de les Peces. Sembla que el topònim és un adjectiu denominatiu.

la exermada del Capella: Partida de terreny situada prop de la cruïlla del torrent d'en Nicolau amb el camí que surt del nucli d'Albinyana i arriba fins a Escarnosa. El seu nom ve donat segurament pel fet d'haver estat eixarmat: netejat d'esbarzers, mates i altres arbusts salvatges, per esdevenir un lloc conreable. El nom del propietari és present en la denominació del lloc.

lort del hospital: Partida de terreny de regadiu de poca extensió ubicada dintre l'antic nucli d'Albinyana, lliandant a l'oest i al nord amb el carrer públic. El document permet afirmar que en èpoques més antigues hi havia en aquest hort un edifici amb funció d'hospital que hauria anat desapareixent amb el temps, i un hort ocupà el seu solar. El *Diccionari Català, Valencià, Balear*, d'Alcover-Moll (vol. 10), presenta un significat d'aquest nom, propi d'aquesta regió, que podria escaure amb la missió d'aquest hospital: «Cambra on dormen els mossos d'una masia (Penedès)», sense oblidar el seu significat més usual amb les diferents connotacions que al llarg dels temps ha desenvolupat, com mostra el mateix diccionari: «Casa on es recullen pelegrins, pobres o malalts...».

la vinya de la rectoria de Alb: Partida de terreny situada a l'est del nucli d'Albinyana a prop de l'actual cruïlla de la carretera local amb la C-246. Limita amb el torrent d'en Nicolau. Apareix el nom del propietari en la denominació.

la axermadeta, exermadeta: Partida de terreny situada a l'oest del camí que va de les Peces a Escarnosa, no gaire lluny del nucli esmentat. És un diminutiu del participi eixarmat, utilitzat per marcar la distinció amb altres llocs denominats amb variants del mateix lexema; alhora ve a assenyalar la seva extensió més reduïda en relació amb la resta. Indica l'acció de la mà de l'home.

la xarmada: Partida de terreny situada al sud-oest del nucli d'Albinyana, creuada pel camí que va d'Albinyana a Bonastre. En aquest topònim el diftong inicial decreixent (ei) ha desaparegut sense deixar rastre. Aquest topònim és fruit de la intervenció humana d'eixarmar una part de bosc per convertir-lo en terreny conreable.

la exermada den Stela: Partida de terreny amb el mateix significat que l'anterior, però afegint-li el cognom de la família que durant un temps en fou propietària. La

seva situació coincidiria, a grans trets, amb l'indret conegut actualment com la Papioleta, al sud-est del municipi.

Lo oliverar, Loliverar: Partida de terreny situada a l'oest de l'actual mas de Manyer, no gaire lluny d'aquest. Llinda amb el torrent d'en Nicolau per l'est.

Calçotar: Partida de terreny situada a la part nord del que avui és la carretera local que comunica Albinyana amb la cruïlla de la C-246. Sembla un derivat del mot «calçot», fet curiós, ja que en el llenguatge popular de la localitat el mot usat és el seu sinònim «ceballot», i fins als darrers anys no es va popularitzar aquest sinònim. Tot i això, sembla indicar un camp de cebes i derivats.

lort den fort: Porció de terreny de regadiu situada aproximadament a l'oest de l'actual carrer del Castellot del poble d'Albinyana. Fort, segurament, fa referència al renom d'una persona que devia destacar sobre els seus veïns per la seva força física, o podria tractar-se d'un cognom. Encara avui, una casa d'Albinyana rep el renom de cal Forçut.

lo ort del rajador den Spinalt: Porció de terreny de regadiu ubicada al nord de l'actual camí de Sant Antoni, molt propera a l'actual plaça Vella d'Albinyana. Aquest cognom ja apareix l'any 1209 en el cartulari de Sant Cugat (edició de José Rius Serra, 3 vols., Barcelona, CSIC, 1945, 1946, 1947) amb la forma «Bernardum Despinalbo».

la parellada: Partida de terreny situada al costat de l'anterior. Pot fer referència a una antiga mesura superficial emprada al Principat de Catalunya, també coneguda amb el nom de «bovada». Hi ha també alguna possibilitat que designi una de les varietats de raïm utilitzada per elaborar cava, tot anomenant-ne una plantació. Avui, amb aquest nom es designa una partida situada a la part est del nucli d'Albinyana.

Lort tapiat: Petita porció de terreny situada a l'oest del nucli antic d'Albinyana. La seva denominació ve donada molt possiblement per una paret o tàpia que podria correspondre als seus límits, tal com diu el mateix document: «uns patis vagants nomenats Lort tapiat».

Lort tancat: Petita porció de terreny de regadiu situada a l'est de l'anterior, limitant amb el nucli d'Albinyana pel nord. El seu nom molt possiblement indica la presència d'una paret o mur que l'envoltava almenys en una de les parts.

lo figural: Partida de terreny situada en la part sud del torrent d'en Nicolau, aproximadament en el lloc que avui es coneix com la partida del Pujol. La presència d'aquest arbre dóna nom a la partida.

la Coma de la figuera: Elevació del terreny situada a l'est de la font del Quadrell. La presència d'aquest arbre serveix per a la seva denominació.

los ferreginals: A banda de les diferents porcions de terreny anomenades ferreginal, lloc on es cultiva farratge, trobem en aquest document una partida que porta aquest nom, possiblement per esdevenir el seu cultiu preferent. Està situada en la part nord-est del nucli d'Albinyana. Curiosament, a la vessant est es troba l'erassa, que seria el lloc on es portaria a terme la batuda del farratge conreat en aquesta partida.

lort del moli den Joncosa: Porció de terreny de regadiu situada al costat oest de l'ac-

tual molí d'en Perot, al nord de la riera de la Bisbal, la qual proporcionava l'aigua per cobrir-ne les necessitats.

plana de la alzina grossa, la alzina grossa: Partida de terreny situada aproximadament on avui hi ha la urbanització la Papiola i rodalia. Aquest topònim evidencia la presència d'aquest arbre típic del bosc mediterrani.

Lalzinar den Marti: Bosc ubicat dins els límits del terme de Santa Oliva, però relativament pròxim als dominis d'Albinyana. Arbre silvestre que en èpoques anteriors omplia els nostres boscatges i que ha estat substituït per les diferents varietats de pi, en els millors dels casos. La presència d'aquest arbre a la localitat s'ha vist molt reduïda en els darrers decennis.

lo vinyet: Partida de terreny situada en una porció de la part nord, més o menys central, del recorregut de la carretera local d'Albinyana que condueix a la cruïlla amb la C-246. Aquest topònim és clarament un diminutiu del mot vinya.

lo Camp del morer: Partida de terreny ubicada no gaire lluny a l'est del nucli de les Peces. Bofarull (*ibid.*) cita una partida anomenada «el Morer» ubicada en la vessant nord del nucli d'Albinyana. Aquesta classe d'arbre podria indicar l'existència d'algun petit criador de cucs de seda en aquells temps, almenys d'una forma esporàdica.

Camp den garriga: Primer cal analitzar la possibilitat que sigui una menció d'un antropònim. Segons Bofarull (*ibid.*): «Cognom que trobem anotat per primer cop el 1654». En els fogatges anteriors al capbreu analitzats no apareix aquest cognom, per la qual cosa es pot afirmar amb bastant seguretat que la seva denominació ve donada pel significat nominal. El podríem situar aproximadament en la part nord-est del nucli de les Peces.

La Coma del Romaninar: Partida de terreny situada aproximadament al nord-oest del nucli antic de les Peces. El romaní seria l'arbut que tindria una presència destacable en aquest indret.

Lortet: Petita porció de terreny de regadiu, situada a oest i nord del torrent de Tomoví i al sud de les «cases de tumaubi». Aquesta riera li proporcionaria l'aigua necessària per regar els diferents conreus.

camí del garrofer: Cas curiós on apareix un camí designat amb el nom d'un arbre força comú en els conreus mediterranis, especialment en llocs de muntanya no gaire elevats. És l'única vegada que apareix esmentat aquest conreu en el capbreu, per contra de la importància actual dins la varietat de cultius que es donen cita en la contrada. Podem afirmar que la seva situació estaria al sud de l'actual camí asfaltat que condueix a Sant Antoni, a mitjan trajecte al santuari esmentat.

orta taschal: Partida de terreny de regadiu, situada a l'entorn de l'actual ermita de Sant Antoni d'Albinyana, preferentment a l'est. En aquest indret hi ha compreses una «torre enderrocada», que possiblement coincidiria amb la torre del campanar de l'actual santuari. Hi ha esmentada una guixera, que correspon a la que encara avui es troba en el camí vell de Sant Antoni, i també una font, que segurament correspon a la que avui està situada en aquest darrer camí cap a Sant Antoni, sota una gran pedra. El seu nom ve donat per l'obligatorietat que tenen els seus propietaris de fer la «tascha» preceptiva dels seus fruits a l'abat de Sant Cugat en tota o part de la seva extensió.

marge del moscatell: Com el mateix nom indica, és una margenada on segurament hi hauria alguns moscatells. Varietat vinícola utilitzada tradicionalment en l'elaboració de vins selectes.

Topònims relacionats amb els cereals

- la era vella:** Partida de terreny situada aproximadament en la part nord del camí de la Bisbal, no gaire lluny del cementiri municipal d'Albinyana. L'adjectiu que acompanya el nom serveix per distingir-la d'altres eres emplaçades arreu del municipi.
- la erassa:** Partida de terreny situada aproximadament a la part nord-est del nucli d'Albinyana. És un augmentatiu utilitzat per marcar la distinció amb la resta.
- la era:** Partida de terreny situada prop de les Peces, al costat del camí que va a Albinyana. Molt possiblement els habitants de les Peces i els que tenien cultius propers hi feien les seves batudes.
- lort de les trilles:** Porció de terreny situada a l'oest del camí del Cementiri, prop del nucli d'Albinyana. Crec que es correspon amb la partida de les «Trias» que Bofarull (*ibid.*) esmenta. El seu significat, com apunta Bofarull, definiria el lloc on es triava el gra.
- camp de la pallissa, lo Camp de la Pallissa:** Partida de terreny en la vessant nord-oest del nucli antic de les Peces. La seva denominació fa evident la presència d'una espècie de construcció que estaria destinada a guardar la palla. La seva situació és relativament propera al nucli esmentat.
- lo camp de la era:** Partida de terreny situada en la vessant nord del terme d'Albinyana limitant amb el de la Bisbal del Penedès. Aquest lloc resulta un xic apartat dels diferents nuclis de població i la presència d'una era assenjala molt possiblement que els camps del seu voltant es dedicaven principalment als cereals.

Indústries extractives i forns

En el municipi, hi trobem localitzades quatre indústries extractives o forns que subministraven els materials necessaris per a la construcció o, com el cas de la sal, un dels elements fonamentals en l'alimentació humana:

- la guixera:** Avui en dia les seves restes encara són prou evidents a la banda dreta del camí vell de Sant Antoni, aproximadament al voltant d'un quilòmetre d'aquesta ermita. Per la descripció del document la guixera en aquell temps estava en funcionament: «E dins lo ambit de dita peça de terra ha una guixera en la qual tenen facultat tots los habitants en la baronia del Vendrell de fer e portarsen guix per a llurs ops y servey». Fins i tot hi ha una curiosa estipulació legal que fa referència al seu propietari: «Y en Barthomeu Stela de Albinyana per molt guix que sen aporte no ha de pagar cosa alguna».
- forn de la Cals:** Partida de terreny situada al nord del nucli d'Albinyana, llandant a

l'oest del camí de la Bisbal, el qual serviria per al seu tràfic comercial. Aquest topònim dóna evidència del forn de calç que amb anterioritat al capbreu hi havia en aquest indret, puix que no hi ha cap referència sobre el funcionament d'aquest tal i com apareix esmentat quan es parla de la guixera. La calç juga un paper important en l'agricultura, sense oblidar les altres aplicacions en el món de la construcció i en l'emblanquiment de parets. Cal remarcar la seva utilització en el tractament d'algunes malalties de la vinya fins que, amb l'aparició de la química moderna, ha quedat en desús en aquesta vessant.

lo forn de la teula: Partida de terreny situada al nord-est del nucli d'Albinyana, delimitada al sud pel camí antic que anava d'Albinyana a Santa Oliva, i a l'oest pel camí vell d'Albinyana a les Peces. Per la seva denominació cal suposar que amb anterioritat al capbreu hi havia un forn que devia coure teula. El fet de delimitar amb camins amb una certa importància facilitaria el moviment comercial amb els nuclis de població veïns. La seva situació és relativament propera al forn de la calç, anteriorment descrit, possiblement per les bones comunicacions d'aquest indret i per la planúria del terreny.

serra de les saleres de na Burgueta: Elevació del terreny situada a l'est de la font del Quadrell. Hi ha la possibilitat que en aquesta muntanya hi hagi la presència, en major o menor quantitat, de sal en forma mineral, la qual seria transformada en sal per a l'ús corrent de la població. En el capbreu només apareix com a topònim, sense que hi hagi cap menció a aquesta indústria, la qual cosa fa suposar que el seu aprofitament fou anterior a la datació d'aquest document. El nom de l'antiga propietària de les salines apareix inclòs en el topònim. Aquest nom propi és un derivat de Burguet, nom o cognom del marit o d'algun dels seus avantpassats, o potser originària de Burguet, antic terme del municipi d'Alcover.

Altres topònims significatius

Per la gran quantitat de topònims que apareixen en el capbreu, en aquest apartat s'inclouran aquells que per diferents motius tinguin una especial importància:

font comuna, font Comuna: Apareix esmentada molts cops en el capbreu. Coincideix amb l'actual font del Neix, situada en la vessant est de la Costa Rovira. Aquest és el principal brollador que subministrava aigua potable a la població i als horts d'Albinyana fins als darrers anys, que comparteix la seva tasca amb altres pous.

les pessas: Designa el segon nucli de població en importància del terme municipal. En l'actualitat la forma fonètica es conserva, tot i que se n'ha normalitzat la grafia (les Peces). En el capbreu apareix en minúscula; això indica que no hi havia consciència que aquell indret formés un altre nucli amb personalitat pròpia, sinó que simplement es designava amb el nom comú «les pessas», fent referència a les diferents peces de conreu que allí es troben. És un nucli important de comunicacions on, amb el pas del temps, s'aniran establint diferents pobladors, fins a constituir el nucli poblacional de les Peces.